

Musikk og fellesskap

Hvordan kan barns møte med musikk bidra til et inkluderende fellesskap i barnehagen?

Jonas Nårstad Mallouh
kandidatnummer: 23

Bacheloroppgave
BHBAC3910

Trondheim, april 2023

Bacheloroppgaven er et selvstendig studentarbeid gjennomført ved Dronning Mauds Minne Høgskole for Barnehagelærerutdanning og er godkjent som en del av barnehagelærerutdanningen. Under utarbeidelse av oppgaven har studenten fått veiledning ved DMMH.

DronningMaudsMinne
HØGSKOLE FOR BARNEHAGELÆRERUTDANNING

Forord

Nå er tiden inne for å levere bacheloroppgaven. Jeg har følt på mange forskjellige følelser de siste månedene, men står igjen med mestringsfølelse og stolthet for det jeg har vært med å skape i denne bacheloroppgaven. Jeg har lært mye av dette prosjektet og det har vært spennende å fordype seg innenfor et tema som interesser meg. Dette prosjektet har vært et krevende arbeid hvor mye ha måtte falle på plass for at jeg skulle klare å presentere denne oppgaven. Det har vært mange mennesker som har stått meg til god hjelp med å få ferdigstilt denne besvarelsen, og som jeg ønsker å takke. Jeg vil først takke mine informanter, som bisto meg med sin tid og tillit, og ga meg mulighet til å intervju og observere deres barnehagepraksis. Uten deres hjelp hadde ikke oppgaven blitt til. Jeg vil takke veilederne mine Sissel Dahlen Fjæran og Hanne Bæverfjord for deres oppfølging og hjelp. Jeg setter utrolig stor pris på deres oppmuntringer og motiverende ord. Jeg vil også takke min medstudent, for å ha stilt opp som sekretær, midt i eget bachelorarbeid. Takk for innsatsen ved å skrive ned det som ble sagt under intervjuet. Jeg vil også takke mine studievenner for mange gode samtaler, refleksjoner og generelt støtte gjennom disse tre årene. Helt til slutt vil jeg gjerne takke bestemor og mamma får å ha bistått meg igjennom denne bacheloroppgaven i tillegg til alle disse årene med skole.

Jeg er stolt av studievalget mitt og ser fram til å begynne barnehagehverdagen.

Jonas Nårstad Mallouh

Trondheim, 28. april 2023

Innholdsfortegnelse

Forord.....	1
1.0 Innledning	3
1.1 Valg av tema	3
1.2 Problemstilling.....	3
1.3 Disposisjon av oppgaven	4
2.0 Teori.....	4
2.1 Musikk.....	5
2.1.1 Hvorfor musikk?	5
2.1.2 Musikk i møte med barn.....	5
2.1.3 Hvordan arbeide med musikk?	6
2.2 Barns utvikling	7
2.2.1 Sosial utvikling	7
2.2.2 Emosjonell utvikling.....	8
2.2.3 Kognitiv utvikling	9
2.3 Fellesskap og inkludering.....	10
2.3.1 Musikk i lys av barn med særskilte behov	10
2.3.2 Musikk i lys av barn med annen kulturell bakgrunn	11
3.0 Metode	11
3.1 Valg av metode.....	12
3.2 Planlegging av datainnsamlingen	12
3.3 Utvalg av informanter	13
3.3.1 Informant 1 – intervju	13
3.3.2 Informant 2 – observasjon.....	13
3.4 Metodekritikk	14
3.5 Etske retningslinjer	15
3.5.1 Informert samtykke	15
3.5.2 Konfidensialitet	15
3.5.3 Konsekvenser	15
3.6 Analysearbeid.....	16
4.0 Presentasjon av funn og drøfting	16
4.1 Voksenrollens betydning	17
4.2 Musikk som grunnlag for utvikling	20
4.3 Musikk og det inkluderende fellesskap	22

5.0 Oppsummering av funn	24
6.0 Referanser	26
7.0 Vedlegg	27
7.1 Informasjon og samtykkeskjema	27
7.2 Intervjuguide	29

1.0 Innledning

1.1 Valg av tema

Jeg visste tidlig at jeg ville skrive om et tema relatert til musikk i min bacheloroppgave. Musikk har vært en viktig del av livet mitt opp igjennom årene. Jeg har igjennom både oppveksten og voksenlivet fått oppleve et mangfold av ulike musikk og musikkjangere. Min musiske bakgrunn er i stor grad og være lyttende både med andre og alene, og kanskje i mindre grad utøvende i musikk. Ved mange tilfeller hvor jeg har fått muligheten til å oppleve ny musikk, har jeg vært i et fellesskap sammen med andre mennesker. Ofte har disse opplevelsene tilbake i tid og følelsene som jeg har fått i et fellesskap, gått en lang stund i glemmeboka, bare for å bli truffet med nostalgi flere år etterpå av disse opplevelsene når jeg plutselig får høre musikken jeg forbinder disse følelsene med igjen. Akkurat denne ubeskrivelige følelsen av å lengte tilbake til en enklere tid med leirskolen, en fotball-cup eller en festival, fikk meg til å tenke på hva slags effekt musikk har for å bringe oss sammen til et fellesskap. Dette fikk meg igjen til å tenke på hvordan musikken kan bli et middel til å forstå verden og barnas plass i virkeligheten. Videre ga dette meg nye tanker på om dette har noe relevans i barnehagen og om musikk kan være et utgangspunkt for et inkluderende fellesskap for barna i barnehagen.

1.2 Problemstilling

Rammeplanen for barnehagen (2017) viser til at opplevelser med kunst, kultur og kreativitet kan legge grunnlag for tilhørighet, deltakelse og eget skapende arbeid. Fagområdet nevner musikk som et av flere uttrykksformer, og at barnehagen skal legge til rette for samhörighet og kreativitet ved å bidra til at barna får være sammen om å oppleve og skape kunstneriske og kulturelle uttrykk (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 32). Jeg har valgt å ta utgangspunkt i mine egne erfaringer med musikk og fellesskap i lys av hva rammeplanen forventer og har med det valgt å skrive om musikk som et virkemiddel for å skape tilhørighet i et fellesskap. Problemstillingen min:

Hvordan kan barns møte med musikk bidra til et inkluderende fellesskap i barnehagen?

Det har vært mye fram og tilbake med problemstillingen og jeg har brukt mye tid på å få den formulert mest mulig riktig i henhold til hva jeg ønsker av denne oppgaven. Jeg var åpen for å velge store eller små i min forskning. Forskningen min skulle i utgangspunktet være på en avdeling, men endte med å bli over to forskjellige barnehager og to forskjellige aldersgrupper. Jeg valgte å se positivt på situasjonen og bestemte meg for å sette meg inn i hvordan musikk virker på enkeltbarnet inn mot fellesskapet, helt fra barnet starter i barnehagen til de skal over i skolen. Som framtidig barnehagelærer i et langt yrkesliv trenger jeg denne innsikten. Jeg vil bli bedre rustet til å bidra til musiske opplevelser for alle aldersgrupper.

1.3 Disposisjon av oppgaven

Jeg har nå presentert min begrunnelse for valg av tema og problemstilling og skal videre forklare oppgavens oppbygging. I Mirjam Dahl Bergsland og Henriette Jæger sin bok; Bacheloroppgaven i barnehagelærer utdanningen (2022), presiserer de at det ikke er et fasitsvar på hvordan man strukturer bacheloroppgaven, og at vi studenter står relativt fritt i forhold til hvordan vi strukturerer oppgaven. De har likevel skissert et oppsett som de mener kan fungere (Bergsland & Jæger, 2022, s. 17). Jeg har valgt å ta utgangspunkt i deres oppsett da jeg finner den strukturert og tydelig. Jeg velger dermed å dele oppgaven inn i kapitler og delkapitler, hvor jeg i dette første kapitlet har presentert oppgaven. I det andre kapitlet vil jeg presentere hvilken teori jeg har valgt å anvende i lys av problemstillingen min. I det tredje kapitlet vil jeg ta for meg metode og hvorfor jeg valgte de tilnærmingene jeg gjorde. I det fjerde kapitlet skal jeg presentere funnene fra innsamlet data og drøfte den opp mot teorien. I det femte kapitlet skal jeg oppsummere og runde av oppgaven. Helt til slutt har jeg referanseliste og vedlagt vedlegg.

2.0 Teori

Jeg vil nå presentere relevant teori som kan være med å gi svar på problemstillingen min. *Hvordan kan barns møte med musikk bidra til et inkluderende fellesskap?* Jeg har valgt å dele inn i delkapitler for en mer oversiktlig tekst. Delkapitlene er musikk, barns utvikling og fellesskap.

2.1 Musikk

Musikk angår de fleste mennesker og kan oppleves overalt, men hva man oppfatter som musikk er det ulike meninger om. Det vil alltid pågå en diskusjon om hva musikk er, og hva den kan uttrykke (Sæther, 2019, s. 9). Musikk blir gjerne omtalt som rytme og sang og kan sees eller høres hos de fleste i hverdagssituasjoner. Vi hører musikk overalt om det måtte være hjemme, i bilen, på en restaurant, et kjøpesenter, treningssenteret eller til og med i dusjen. De aller fleste har et eller annet forhold til musikk. Musikk kommer i et bredt utvalg sjangere, som pop, opera, folkemusikk osv. som gjør at de aller fleste har en form for musikk som appellerer til dem.

2.1.1 Hvorfor musikk?

Kanskje er det ikke så vanskelig å begrunne hvorfor musikk er en del av barnehagehverdagen? I barnehagen dreier det seg ofte om at musikkarbeidet bidrar til trivsel, glede og fellesskap i barnehagen. Det kan også dreie seg om at musikk oppfattes som en god måte å arbeide med språkopplæring eller sosial kompetanse på. Andre igjen påpeker hvordan musikkarbeidet er en måte å arbeide med følelser og opplevelser som ikke så lett lar seg formuleres språklig (Angelo, 2019, s. 118). Musikken er et samlingspunkt og et virkemiddel som er mye brukt i barnehagen og da særlig i samlinger. I en musikkksamling har alle barn en forutsetning for å delta, i en samlingsstund der det er lagt til rette for å bruke musikk, bør det være rom for spontane uttrykk (Sæther, 2019, s. 113).

Even Ruud sier at musikken er gitt for å skape gode relasjoner til omverdenen og andre mennesker. Den er relasjonsskapende, og en måte å oppleve tilhørighet og fellesskap på. Ruud beskriver også at musikk kan brukes til å regulere følelsene våre, til å utforske oss selv, til å gripe inn i vår fysiske og psykiske helse (Ruud, 2005, s. 5). Even Ruud (1996) mener at musikk kan ramme inn ulike faser av livet. I dette ligger det at musikkopplevelsene preger oss gjennom livet. Vi kan huske musikkopplevelser på reiser, musikk vi hørte sammen med kjæresten, eller popidolene du lyttet til i vennegjengen. Når du hører musikken senere i livet, framkaller den gjerne minner. Musikk kan knyttes nært til sosiale sammenhenger og til direkte følelsesuttrykk (Sæther, 2019).

2.1.2 Musikk i møte med barn

Begrepet *det musiske* av det greske (*mousiké*) dekket langt mer enn vårt begrep om musikk. Det musiske dekker for de gamle grekerne også språk, diktning og dans foruten musikken. Det musiske sto klart for grekerne som et meget sentralt tilværelsesfenomen.

Begrepet sto også som en sentral faktor i formingen av menneske, blant annet i pedagogisk virksomhet (Varkøy, 1997, s. 17).

Jon-Roar Bjørkvold (2020) forteller i sin bok «det musiske menneske», hvor viktig det er at foreldre synger for sitt nyfødte barn. Fødselsøyeblikket primalskrik rommer en eksistensiell uttrykkskraft som alle musiske ytringer senere i livet er beslektet med, om de er ektefølt. Mennesket møter verden. Barnet bryter svangerskapets taushet. I denne mest kritiske av alle livsfaser møter så barnet morens stemme – som direkte, levende lyd. Her ligger rike muligheter for nærhet, trygghet, gjenkjennelse og sosial kontakt (Bjørkvold, 2020, s. 29). Det handler ikke om hvor fint man synger, men heller hvor viktig det er å synge for og med barn. Det er igjennom vår stemme barna får møte det sosiale liv, og sang blir derfor viktig for barns utvikling.

Barnehagelærerne har behov for å utvikle egne musikalske ferdigheter for at de kan føle seg trygge og komfortable i musikalske aktiviteter. Musikalsk kompetanse kan bidra til å stimulere og motivere barns egne uttrykk og musikkglede. Forskning fra Sverige viser til at barnehagelærere mener at musikk har stor betydning for barns vekst og helhetlig utvikling, men at utfordringen ligger at de selv ikke føler seg trygge nok på egne musikalske ferdigheter (Sæther, 2019, s. 65). Barnehagelæreren vil være en formidler av verdier som får betydning for barns opplevelser og estetiske oppfatninger videre i livet. Gjennom musikalsk fellesskap og musikkaktiviteter utvikles en kulturell identitet som representasjon for den enkelte barnehage (Sæther, 2019, s. 69).

Bjørkvold hevder at barnekulturens spontane musikkutfoldelse står mye nærmere begrepet lek, enn den tradisjonelle oppfatningen av hva musikk er. Når utgangspunktet er en snever musikkforståelse, kan det være vanskelig å oppdage barns spontansang – i garderoben, i sandkassa, i lek med byggeklossene. Hva vi observerer, kommer altså an på hvilke briller vi har på. Hvordan vi oppfatter disse spontane uttrykkene, er igjen avgjørende for hvordan vi møter barns kreative uttrykk. Vi kan stimulere til mer aktivitet, kanskje til og med noen ganger gå inn i spontane improvisasjon med barna (Bjørkvold, 2020).

2.1.3 Hvordan arbeide med musikk?

Alt pedagogisk arbeid som skal presenteres for barn bør planlegges, gjennomføres og vurderes. Pedagogen må ta utgangspunkt i de barna og de ansatte som er til stede og sørge for inkluderende rammer for å lykkes med deltagelse. Elin Angelo diskuterer to innganger til å reflektere rundt hvordan vi kan arbeide med musikk i barnehagen. Den første er en didaktisk

tilnærming, der tenkningen er ordnet i oversiktlige og analytiske kategorier. Den andre er en mer helhetlig, estetisk tilnærming som fokuserer på forpliktende nærvær og sanselig tilstedeværelse. Hun forteller videre at disse to inngangene kan danne en fruktbar dynamikk der refleksjonen i den ene tilnæringsmetoden kan utfordres og nyanseres med støtte i refleksjon med andre. I sum kan disse typer innsikt bidra til hvordan vi kan forberede, gjennomføre og diskutere musikkarbeid i barnehagen (Angelo, 2019, s. 137).

2.2 Barns utvikling

Musikalsk utvikling kan sees i sammenheng med andre utviklingsområder, som for eksempler sosial, emosjonell og kognitiv utvikling (Sæther, 2019, s. 63). Når vi observerer barn som leker, oppdager vi et allsidig uttrykksrepertoar. Barn er i bevegelse, lager lyd sammen med stemme, kropp og med materialer de finner rundt seg. De kommuniserer om det som opptar dem her og nå. I leken viser barna hele sitt repertoar av ferdigheter. Barn uttrykker seg helhetlig, ikke bare musikalsk, sosialt, fysisk eller kognitivt, men alt inngår samtidig som ett uttrykk i leken. Hvordan den musikalske utviklingen foregår kan ses i sammenheng med nyere forskning innen utviklingspsykologi. Påvirkningen mellom individet og dets fysiske og sosiale omgivelser har betydning for å forstå utviklingen. Mennesket utvikler seg i nær sammenheng med det miljøet, de situasjonene og de interaksjonsmulighetene det har. (Sæther, 2019, s. 65). Jeg vil videre prøve å avgrense barns utvikling i denne oppgaven til det jeg tror kan være med å gi svar på problemstillingen. Jeg vil derfor ta for meg sosial, emosjonell og kognitiv utvikling.

2.2.1 Sosial utvikling

Sosial utvikling handler om hvordan barna utvikler seg når det kommer til å kommunisere, og være sammen med andre barn og voksne. Det å være delaktig i sosiale sammenhenger er helt avgjørende for menneskelig trivsel og velvære. Det er i sosialt samspill med andre vi lever, lærer, kjenner tilhørighet, trives og utvikler oss. En tilværelse avskåret fra relasjoner og sosialt samspill med andre er vanskelig å forestille seg for de fleste av oss. For barn er et godt samspill med andre helt avgjørende for emosjonell, språklig, motorisk og kognitiv utvikling. Dermed danner den sosiale utviklingen hos barnet også grunnlaget for utvikling innen flere andre områder (Størksen, 2018, s. 79).

Sosial kompetanse er hos barn evnen til samarbeid, selvhevdelse, selvkontroll, empati og det å vise ansvarlighet. Sosial kompetanse innebærer summen av de ferdighetene barn har innen disse områdene, og skiller seg dermed fra begrepet sosial utvikling, som har større

vekt på endring over tid. Begrepet kompetanse innebærer ofte ferdigheter og kunnskaper som er tillært. Vi kan si at all sosial kompetanse bygger på barnets tidlige læring og tilknytningserfaringer. Samtidig er sosial kompetanse mer enn at barnet knytter seg til omsorgspersoner gjennom tilknytningsatferd. Denne kompetansen skal også utvikles og anvendes når barnet selv må tilpasse sin atferd, for eksempel i vennegrupper (Størksen, 2018, s. 82).

Sæther sier at musikalsk samspill legger opp til at barn må lytte til hverandre, de må spille sammen, vente på tur, ta initiativ og kanskje får de noen gode felles musikkopplevelser. På denne måten kan musikk være en metode for å utvikle barns sosiale kompetanse (Sæther, 2014, s. 169).

Vennskap er viktig for alle barn. Vennerelasjoner er ulike andre relasjoner, fordi man skaper disse relasjonene selv. På denne måten utgjør barnehagen er spesiell arena for barn, siden dette er et sted hvor de velger sine vennerelasjoner. Disse relasjonene blir dermed forskjellige fra tidligere relasjoner, som ofte blir gjennom familien, som barnet selv ofte ikke velger. Det å velge venner selv blant jevnaldrende og andre barn er et viktig kjennetegn ved vennskap. Ofte kan vi se stolthet hos barnet når det har fått sin egen venn i barnehagen. Vennskap med andre barn er både spennende, stimulerende og utgjør en emosjonell støtte for barn i barnehagealderen. Barns vennskap gir mulighet for samspill med andre på samme nivå (Størksen, 2018, s. 91).

2.2.2 Emosjonell utvikling

Emosjonell utvikling legger et grunnlag for sosial utvikling og læring. Gjennom sine følelsesuttrykk vil barnet få en gjensidig rolle i det tidlige samspillet. For å bli kjent med seg selv og utvikle empati for andre trenger barnet at omsorgspersonene tolker og forholder seg til barnets følelse. Den emosjonelle utviklingen står sentralt i de første leveårene og foregår i nær sammenheng med den sosiale og kognitive utviklingen. Noe av det viktigste et barn trenger for å starte utviklingen tidlig er opplevelsen av den grunnleggende trygghet, dette på grunn av tilknytningsteorien. Tilknytningsteorien inkluderer emosjonelle, sosiale og kognitive prosesser og viser hvordan kjennetegn ved barnet og miljøet gjensidig virker på hverandre (Drugli, 2018, s. 49).

Emosjonell kompetanse innebærer at barnet ofte uttrykker positive følelser og relativt sjeldent negative følelser (kompetent uttrykk av følelser), at barnet er i stand til å gjenkjenne andres følelser og hva som utløser disse følelsene (kompetent emosjonell kunnskap), og at det

har evne til å regulere egne følelser på en hensiktsmessig måte i den aktuelle situasjonen (kompetent emosjonsregulering). Hvert av disse elementene i emosjonell kompetanse er relatert til barns sosiale utvikling og har blant annet stor betydning for kvaliteten på barnets relasjoner både til voksne og andre barn (Drugli, 2018, s. 54).

2.2.3 Kognitiv utvikling

De kognitive teoriene fokuserer på hvordan menneskets tankeprosesser er oppbygd, og hvordan de utvikles, hvordan de påvirker oppfatningen og forståelsen av omverdenen, og hvordan dette igjen påvirker menneskelig atferd (Glaser, 2018, s. 31). Den sveitsiske psykologen og biologen Jean Piaget (1896-1980) er en tidlig grunnlegger av kognitiv psykologi og moralutvikling. Piaget sin idé var at alle mennesker søker biologisk og mental likevekt. Det ligger i mennesket natur å forstå, tilpasse seg og mestre omgivelsene. Piaget mente at intelligens er et mål på hvor godt man lykkes med dette. Han mente at barnets språkutvikling fulgte tenking, og at nivået av den erkjennelsesmessige utviklingen var en forutsetning for språkutviklingen. Til tross for kritikk har Piaget kognitive psykologi fått stor betydning for vår forståelse av barnets tenking og aktive mentale prosesser (Glaser, 2018, s. 32).

Den andre teoretikeren som refereres til når vi snakker om kognitiv utvikling er den russiske psykologen Lev Vygotsky (1896-1934). Vygotsky representerte en retning innen psykologien som legger vekt på miljøets og kulturens betydning for barnets utvikling. Han mente at barnet ut fra sine erfaringer aktivt bygger opp sin kunnskap om verden. Ifølge Vygotsky er barns utvikling avhengig av kulturell kontekst og kan oppfattes som kulturspesifikk. Her skiller han seg Piaget, som mente at utvikling for det meste kunne forstås som universell. Vygotsky mente videre at barns utvikling kan ses som resultat av deres sosiale samspill med blant andre foreldre, lærere, søsken. For å lære seg å tolke og håndtere omgivelser og problemer som oppstår, utvikler barnet psykologiske verktøy underveis, først og fremst språket. Språket gjør det mulig for barn å delta i sosiale samspill, både i form av konkrete samtaler med andre, men også i form av indre dialoger, som igjen stimulerer barnets tenkning. Språk og kultur påvirker, ifølge Vygotsky, den kognitive utviklingen. Innflytelsen fra omgivelsene og kulturen gir viktige bidrag til barnets kognitive utvikling. Grunnet menneskets bevissthet og handling ligger dermed ikke i hjernen, men i de ytre livsbetingelsene, de sosiale, historiske og kulturelle betingelsene. Vygotsky skilte seg fra Piaget når det gjaldt sammenhengen mellom språk og tenking. De var skjønt enige om at

barns tenking var annerledes enn voksnes, men barnets språk var ikke egosentrisk, slik Piaget hevdet. Barnets språk og tenking er av sosial natur (Glaser, 2018, s. 33).

2.3 Fellesskap og inkludering

Rammeplanen (2017) beskriver i barnehagens verdigrunnlag at vi skal møte individets behov for omsorg, trygghet, tilhørighet og anerkjennelse og sikre at barna får ta del i og medvirke fellesskapet. Den beskriver også at barnehagen skal gi barna felles erfaringer og synliggjøre verdien av fellesskap, og at alle barn har sin verdi i fellesskapet. Barnehagen skal fremme demokrati og være et inkluderende fellesskap der alle får anledning til å ytre seg, bli hørt og delta (Kunnskapsdepartementet, 2017, ss. 10-11)

Even Ruud (2017) sier i sin bok «musikk og identitet», at musikken danner en ramme rundt fellesskap med jevnaldrende. Tilhørighet kan imidlertid oppleves innenfor en større sosial arena, hvor det ikke bare er personlige relasjoner som aktiveres, men også tilknytning til mer upersonlige grupper, tradisjoner og mindre samfunn. Individualisme, eller forsøket på å skape seg selv uavhengig av andre, har en ulempe, nemlig ensomhet. Det synes nødvendig å orientere seg mot samvær med andre for å avverge isolasjon og dempe denne eksistensielle ensomheten. Ved at man søker fellesskap og tilhørighet til en gruppe skapes det også en nødvendig kulturell ramme som gir form til selvoplevelsen, en kontekst som vi kan definere oss selv innenfor. Tilhørigheten til en sosial sammenheng avgrenser og gir mening til våre relasjoner. Det å spille eller framføre musikk sammen med andre er en sterk kilde til opplevelse av nært fellesskap. For eksempel vil opplevelsen av å synge i kor gi følelsen av å bli oppslukt av noe større uten å måtte oppgi seg selv (Ruud, 2017, s. 186).

Gjennom tilhørighet til familie og ulike sosiale grupperinger utvikles også musikksmaken. Ifølge Ruud (1996) kan vårt forhold til spesielle musikksjangere representere en symbolverdi på vår kulturelle identitet. Musikken får en viktig funksjon ved at den kan signalisere identitet og tilhørighet, eller hvordan vi ønsker at andre skal oppfatte oss (Sæther, 2019, s. 11).

2.3.1 Musikk i lys av barn med særskilte behov

I en inkluderende barnehage skal alle barn ha rett til å delta i musikkaktivitetene ut fra sine forutsetninger. Det betyr at barnehagen må kunne legge til rette for hvert enkeltbarn og barnegruppens forutsetninger. Barnehagelæreren har et særlig ansvar for å kunne tilrettelegge for barns estetiske opplevelser og gjennom medvirkning stimulere til barns egne uttrykksformer. Arbeid med musikk bør tilrettelegges slik at alle barn i barnehagen blir

inkludert i et miljø der den enkelte får mulighet til opplevelser og allsidige uttrykk. Musikkaktiviteten i barnehagen bør i hovedsak handle om å gi barn inntrykk og uttrykksopplevelser. Når barn møter musikk i barnehagen, er det gjerne i sosiale sammenhenger, som i samlingsstunder, i garderoben eller i mindre grupper. Barnehagelærer må støtte barnet i å fange opp lyder, ute og inne som kan eksperimenteres og lekes med. Barn har da mulighet til å oppleve at musikk kan gi fellesskapsfølelse. Eksperimentering og improvisasjon som sentrale aktiviteter i musikkarbeidet når vi arbeider med musikk kan være med å bidra til inkludering og utvikling (Sæther, 2014, s. 283).

2.3.2 Musikk i lys av barn med annen kulturell bakgrunn

Å fremheve sin etnisitet og kultur kan styrke fellesskap og er viktig for å få økt anerkjennelse i samfunnet. Etnisitet kan trygge og øke ens status, den er en binding til ens egen folkegruppe. Tilhørighet til en etnisk gruppe hjelper oss å holde ut det som oppleves som verdioppløsning og fragmentering av verdier og følelser av fremmedgjøring. Forankringen i egen gruppe gjør det lettere å mestre relasjoner til dem som er annerledes enn man selv. Når etnisitet handler om kulturelt og personlig egenverd, om identitet og verdighet, blir musikken en arena hvor man kan presentere seg selv og sin egenart på en positiv måte, og på denne måten oppnå respekt for sin forskjellighet (Ruud, Musikk og identitet, 2017, ss. 192-193).

3.0 Metode

Vitenskapelig metode er framgangsmåter eller teknikker for å gi svar på ulike typer forskningsspørsmål og problemstillinger. Målet med metoden er å få fram informasjon om det man undersøker, og kunnskap om hvordan denne informasjonen kan analyseres. Metode handler om å samle inn, analysere og tolke data, og dette er en sentral del av empirisk forskning (Bergsland & Jæger, 2022, s. 28). Det er viktig å velge en metodisk tilnærming som best mulig kan svare på problemstillingen til prosjektet (Thagaard, 2018, s. 53). Det er vanlig å skille mellom kvantitative og kvalitative forskningsmetoder, og de er i prinsippet basert på en ulik forskningslogikk, noe som har konsekvenser for forskningsprosessen og hvordan resultatet av forskning vurderes (Bergsland & Jæger, 2022, s. 28). Jeg vil i dette kapittelet begrunne hvorfor jeg valgte å bruke kvalitative forskningsmetoder, hvordan prosessen av planleggingen av datainnsamlingen har foregått, utvalg av informanter, metodekritikk, hvilke etiske hensyn jeg har tatt i min innsamling og hvordan analysearbeidet av informasjonen har gått.

3.1 Valg av metode

Jeg har valgt å ta for meg kvalitative forskningsmetoder for mitt prosjekt. Problemstillingen min; *Hvordan kan barns møte med musikk bidra til et inkluderende felleskap i barnehagen?* som legger vekt på at jeg vil finne svar over et sosialt fenomen og krever derfor en passelig tilnærming. En viktig målsetting med kvalitative tilnærminger er å oppnå forståelse av sosiale fenomener, der det å kunne fortolke disse fenomenene får stor betydning (Bergsland & Jæger, 2022, s. 29). I kvalitative undersøkelser er man orientert mot subjektive opplevelser som forteller om opplevd erfaring og man forsøker der å forstå mening og opplevelse som ikke lar seg tallfeste eller måle (Dalland, 2021, s. 54). Det ble dermed mer naturlig for meg da jeg skal fordype meg innenfor meninger og erfaringer. Jeg fant ut at jeg ville gjennomføre intervju og observasjoner. Utbredte kvalitative metoder som observasjon og intervju er basert på subjekt-subjekt-forhold mellom forsker og informant. Både forsker og informant påvirker forskningsprosessen. Kvalitative metoder kjennetegnes av fleksibilitet, og utforming av prosjektet kan endres underveis i prosessen (Bergsland & Jæger, 2022, s. 28). Det ble derfor utfra problemstilling og tema, tydelig for meg at om jeg ønsket å skaffe gode funn om temaet så krevde dette en kvalitativ tilnærming. Jeg har derfor valgt å bruke intervju og observasjon som mine innsamlingsmetoder.

3.2 Planlegging av datainnsamlingen

Etter at jeg hadde ferdigstilt problemstillingen min og bestemt meg for hvilke tilnæringsmetoder jeg skulle bruke, ble det neste steget å utarbeide et informasjonsskjema (se vedlegg: 7.1 informasjon/ samtykkeskjema). I dette skjemaet presiserer jeg hva som forventes av mitt arbeid i felten.

Som nevnt ville jeg ta for meg et intervju som krevde at jeg også måtte utarbeide en intervjuguide (se vedlegg 7.2 Intervjuguide). Jeg leste meg opp på teori, lovverk og rammeverk av det temaet jeg ville utforske. Kunnskap om et fenomen er nødvendig for å kunne stille de riktige og viktige spørsmålene (Bergsland & Jæger, 2022, s. 32). Det ble derfor viktig for meg å stille opp med en faglig sterk intervjuguide, om intervjuet skulle være med å gi meg den informasjonen jeg ville ha. Intervjuet er råmaterialet for analysen, og kvaliteten på det originale intervjuet er avgjørende for kvaliteten på den senere analysen og rapporteringen (Bergsland & Jæger, 2022, s. 32). Intervjuguiden ble en plan for meg for hva slags temaer jeg ønsket å snakke om. Informanten fikk tilsendt guiden med spørsmålene i god tid på forhånd til å opparbeide seg noen meninger. Jeg vil også presisere at jeg verken brukte video eller opptak, og har dermed heller ikke meldt inn prosjektet til sikt (tidligere; norsk senter for

forskningsdata – NSD). Jeg valgte i stedet å benytte meg av en av mine medstudenter, som hjalp meg med å notere ned svarene til informanten.

I tillegg til intervju ville jeg observere for å ha noe praktiske eksempler som ikke var tolket av intervjuinformant. Observasjoner kan gi oss tilgang til sosiale situasjoner som de involverte ikke selv har tolket (Tjora, 2021, s. 53). Som observasjonsmetode valgte jeg løpende protokoll. Løpende protokoll er når observatøren er til stede som tilskuer med blokk og penn, og noterer sammenhengende det som skjer (Bergsland & Jæger, 2022, s. 37). Jeg fant løpende protokoll en god måte å tilegne seg råmateriale, da jeg kunne fort skrive ned det som foregikk og heller tolke senere.

3.3 Utvalg av informanter

Før jeg kunne gjennomføre noe intervju, måtte jeg finne ut hvem jeg ville ha som informant. Jeg hadde ønske om å intervju en barnehagelærer med gode erfaringer om musikk, da det kunne være med å bidra til at de hadde gode meninger og opplevelser som kunne støtte problemstillingen min. I tillegg til at jeg ville gjennomføre observasjoner i en barnehage som bruker musikk aktivt. Strategisk utvalg vil si at man velger informanter eller en målgruppe som har egenskaper, kunnskaper og erfaringer som er strategiske for å få samlet inn datamateriale til problemstillingen (Bergsland & Jæger, 2022, s. 42). Jeg vil nå ta å presentere informantene mine.

3.3.1 Informant 1 – intervju

Jeg hadde snakket med en praksislærer om prosjektet mitt som foreslo en kollega som hadde ytret interesse for prosjektet. Denne informanten jeg intervjuet er barnehagelærer, med i tillegg spesial pedagog 1-utdanning, og jobber på en småbarnsavdeling fra 1-3år. Jeg hadde ikke noe tidligere relasjon til informanten, men fikk høre mye framsnakk av praksislærer som gjorde den nye informanten attraktiv for prosjektet mitt. Det jeg fikk høre var at informanten er en gledesspreder, har gode musikkfaringer og spesial pedagog bakgrunn, som også kunne være med å gi meg flere refleksjoner på ulike barns forutsetninger.

3.3.2 Informant 2 – observasjon

Jeg fikk anbefalt en barnehage av en medstudent som hadde jobbet der tidligere og var positivt innstilt på at de ville gi meg gode observasjoner til prosjektet mitt. Jeg tok hans ord for det og forhørte meg med barnehage og sendte dem informasjonsskjemaet. De var positive til prosjektet og ville gjerne jeg skulle observere hos dem, dette på en storbarnsavdeling. Pedagogene på avdelingen hadde flere tverrfaglige prosjekter de ønsket at jeg skulle

observere hos dem. To av disse var samlingsstunder med musikk som hovedtema, den ene mer planlagt med en tilrettelagt forestilling, og den andre en mer barnestyrte lek. Begge disse observasjonene kom meg til god nytte og vil bli presentert senere i denne oppgaven.

3.4 Metodekritikk

Metodekritikk handler om å være kritisk og reflektere over egen valgt metode og egne strategier til å innhente datamaterialet. I en bacheloroppgave vil det være naturlig og reflektere over hva slags troverdighet og pålitelighet man viser gjennom studiene. Innenfor kvalitativ forskning brukes begrepene *reliabilitet* og *validitet* om vurderingen av studiens kvalitet (Bergsland & Jæger, 2022, s. 43).

I kvalitativ forskning kan reliabilitet knyttes til spørsmål om pålitelighet, og prosjektets reliabilitet er et kriterium for at forskning er utført på en troverdig og tillitsvekkende måte (Thagaard, 2018, s. 187). Man kan øke troverdigheten av prosjektet ved å gi en åpen og detaljert framstilling av forskningsprosessen, slik at andre kan vurdere alt fra metodevalg til de empiriske funnene. Man kan også øke reliabiliteten av at man redegjør hvilke teorier en har lagt vekt på, og på hvilken måte dette kan ha fått betydning for tolkninger av datamaterialet (Bergsland & Jæger, 2022, s. 44). I intervjuet mitt brukte jeg ikke lydopptaker for, noe som kan gjøre at reliabiliteten til prosjektet mitt synker. Jeg valgte i stedet å benytte meg av en medstudent som skrev notater med meg, noe som kan være med å gjøre at prosjektet får mer reliabilitet og gjør dataene og funnene mer troverdig. Det ble kun intervjuet en informant for å hjelpe meg å besvare problemstilling. Hadde jeg hatt flere intervjuinformanter kunne det kommet forskjellige meninger som hadde gitt mer og drøfte og gjort prosjektet enda mer pålitelig. Siden informanten er utdannet barnehagelærer og spesialpedagog, kan det argumenteres for at en kan stole på datafunnene utfra informantens stilling og utdanning. Jeg brukte hverken video eller opptak på observasjonene mine, jeg brukte i stedet løpende protokoll noe som krever at man skriver ned fortløpende det man observerer. Man kan argumentere for at påliteligheten av observasjonene ble svakere av at jeg muligens gikk glipp av en sekvens av observasjonen som igjen kan ha gjort at jeg har mistolka situasjonen slik at analysen blir feil.

Validitet kan i kvalitative studier knyttes til troverdighet og overførbarhet. Troverdighet handler blant annet om hvorvidt en metode er egnet til å undersøke det den skal undersøke (Kvale & Brinkmann, 2015). Har man benyttet kvalitativt intervju for å samle inn

data, må man kunne argumentere for at det var et berettiget valg med tanke på studiens mål og problemstilling (Bergsland & Jæger, 2022, s. 44).

3.5 Etiske retningslinjer

Etiske dilemmaer kan knyttes til selve problemstillingen, til undersøkelsesopplegget, til innsamling av data og til analyse og drøfting av datamaterialet. Diskusjonen om forskerens etiske ansvar kan i særlig grad knyttes til tre hovedprinsipper (Bergsland & Jæger, 2022, s. 47). Disse tre prinsippene er samtykke, konfidensialitet og konsekvenser.

3.5.1 Informert samtykke

Et av prinsippene handler om informert samtykke, som innebærer at informantene informeres om prosjektets overordnede mål, at deltakelse er frivillig og at det er mulighet for å trekke seg når som helst (Bergsland & Jæger, 2022, s. 47). I forkant av bachelorprosjektet fikk informantene tilsendt et informasjons/ samtykkeskjema, som forklarte hva prosjektet mitt ville gå ut på, og hva deres deltakelse ville innebære. Her fikk de også informasjon om at det er fullstendig frivillig og delta og at de har mulighet til å trekke seg når som helst om de ønsker (Se vedlegg 7.1 Informasjons/ samtykkeskjema).

3.5.2 Konfidensialitet

Et annet viktig prinsipp er konfidensialitet. Dette innebærer at forskeren skal behandle informasjon som samles inn, konfidensielt og fortrolig (Thagaard, 2018, s. 24). I intervjustudier kan det være vanskelig å ivareta anonymiteten til informantene, da de forteller om hendelser og opplevelser de har opplevd, og historien kan bli gjenkjennelig for andre. For å sikre konfidensialiteten må derfor studenten gi koder eller fiktive navn på deltakerne i selve bacheloroppgaven (Bergsland & Jæger, 2022, s. 47). I informasjons/ samtykkeskjemaet presiserte jeg at informant og barnehage skulle bli anonymisert. Jeg har tatt for meg å anonymisere helt ved å referere til informanten i intervjuet som «informant» samtidig som jeg bruker et kjønnsnøytralt pronomen i «hen» når jeg referer til informanten.

3.5.3 Konsekvenser

Det tredje prinsippet handler om konsekvenser forskningen kan ha for deltakerne, både positive og negative. Det er viktig å ha en grunnleggende respekt for informanten, og være bevisst på å vurdere hvilke konsekvenser prosjektet kan ha for de som deltar (Thagaard, 2018, s. 26). Det handler om å ivareta deltakernes integritet ved og unngå at forskning medfører negative konsekvenser ved dem (Thagaard, 2018). I mitt prosjekt kan det være at jeg tolker et utsagn fra intervjuet med informant, hvor jeg mistolker det de mente med utsagnet. Dette kan

bryte med informantenes selvforståelse, og de kan da oppleve seg mistolket (Thagaard, 2018, s. 27). Konsekvenser kan imidlertid også handle om fordeler deltakerne forventer av å delta i studentenes prosjekt. For eksempel at deltakelse i prosjektet har bidratt til ny kunnskap, refleksjon og ettertanke blant de ansatte (Bergsland & Jæger, 2022, s. 49).

3.6 Analysearbeid

I et prosjekt vil det være en interaksjon mellom feltarbeid, analyse og tolkning. Analysen er dermed ikke en isolert prosess som skjer når datamaterialet ligger klart, men en kontinuerlig måte å tenke og jobbe på under hele forløpet. Dermed blir datainnsamling og dataanalyse stadig gjentakende og dynamiske prosesser (Bergsland & Jæger, 2022, s. 45). «Tolking og analyse kan sees som to sider av samme prosess, fordi vi ikke kan beskrive og kategorisere hendelsesforløp uten samtidig å tillegge hendelsene en mening» (Thagaard, 2018, s. 33). Gjennom innsamlingsprosessen min har jeg observert og reflektert kontinuerlig over hva jeg har sett og opplevd (Thagaard, 2018, s. 152). Etter endt intervju startet jeg med å transkribere svarene både jeg og medstudent fikk fra informanten inn i en kontekst mens jeg fremdeles hadde det friskt i minne. Jeg har valgt å sette spørsmål, svar og mine tolkninger inn i et skjema, som gir en grei oversikt over tema og informantens svar. Det er viktig å skape et skille mellom informantens utsagn og tolkninger, og egne tolkning av disse i teksten (Bergsland & Jæger, 2022, s. 45). Da alt var transkribert begynte jeg å plassere alt inn i et data dokument, hvor jeg satte alt i en tabell hvor jeg delte opp funnene i ulike kategorier.

4.0 Presentasjon av funn og drøfting

Hvordan kan barns møte med musikk bidra til et inkluderende felleskap i barnehagen?

I dette kapitlet vil jeg forsøke å svare på problemstillingen min ved hjelp av de funnene jeg har gjort og tolke disse opp mot teorien jeg presenterte i kapittel 2. Teorien som presenteres her har bakgrunn i det jeg skrev i teorikapitlet. Nye henvisninger brukes der det blir relevant. Når jeg trekker frem funnene vil jeg komme med mine tolkninger. Tolkningen tas med utgangspunkt i hvordan jeg har forstått de innsamlende dataene med mine forutsetninger og kunnskaper rundt temaet. Hovedfunnene kommer i utgangspunktet fra intervjuet, og jeg vil også ta for meg å trekke opp noen relevante punkter fra observasjonene jeg gjorde. Funnene fra intervju informanten vil bli lagt frem som sitat for å få en mer ryddig struktur på oppgaven. Jeg har valgt å dele inn i delkapitler hvor jeg tar for meg og presenterer utfra temaer jeg har klassifisert funnene innenfor. Jeg har valgt å kalle temaene for funnene

følgende, voksenrollens betydning, musikk som grunnlag for utvikling og musikk og det inkluderende felleskap.

4.1 Voksenrollens betydning

Jeg ville vite mer om hvordan intervju informanten som barnehagelærer jobber med musikk med barna på avdelingen, og hvordan hun støtter opp de voksne. Rammeplanens øvrige kapitler inneholder plikter for barnehagens personale og alle som jobber i barnehagen. Barnehagelæreren er den som står til ansvar for å kunne ivareta barnehagens oppgaver (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 14). Jeg startet intervjuet med å stille informanten spørsmålet «*hvordan bruker du musikk i møte med barna i hverdagen?*». Videre ba jeg informanten om noen eksempler.

«Jeg har hatt mye vikariater, som vil si nye barn hele tiden, og jeg har derfor måtte skape en del nye relasjoner. Jeg har brukt musikk som en inngangsport for relasjonsbygging. Jeg bruker sang til å bli kjent med andre og nye barn. Jeg pleier å bruke sanger som barn er kjent med som lille kattepus, mikkell rev og bukkene bruse. Jeg har erfart at dette med å gjøre seg til f.eks. troll, gjør at du får mye oppmerksomhet. Det er en fin icebreaker».

Informanten var bevisst på bruk av sang som kontaktmiddel som fører til relasjonsbygging mellom barn-barn og voksen-barn relasjoner. Even Ruud beskriver musikken som relasjonsskapende og en måte å skape gode relasjoner til omverdenen og andre mennesker på (Ruud, 2005, s. 5). Slik jeg forstår informantens pedagogiske rolle er hen bevisst på å fremme et inkluderende miljø, der alle barn jfr. rammeplanen; kan delta og erfare glede i lek. Gjennom hens beskrivelse av sitt beviste forhold til bruk av musikk oppfatter jeg det slik at barnehagelærer observerer, analyserer og deltar i leken for å berike på barns premisser jfr. hva barnehagen skal vareta for å dekke barns behov for lek.

Videre spurte jeg «*Hvordan skaper dere voksne musikk aktiviteter, som fremmer barns musiske inntrykk/ uttrykksformer?*»

«Vi har dessverre gjemt bort mye av instrumentene våre, vi pleier å spare på dem til spesielle anledninger. Vi bruker som regel kroppen og til tider lager vi instrumenter av gjenvinning materialer. Vi er litt strenge på akkurat dette med de dyre instrumentene, men samtidig så må vi la dem prøve. Musikk er dessverre ikke noe som mange voksne tør å gjøre i barnehagen. Jeg jobber mot å prøve å skape et trygt miljø hvor både voksne og barn tør å uttrykke seg»

Informanten forteller at hen tilbyr musikk instrumenter i gitte perioder for å gjøre det spennende for barn, men også for å ivareta respekten for instrumentene og at de ikke går i stykker. Informanten uttrykte videre at det var få i personalgruppen som var kjent med og bekvem med å benytte musikk instrumenter sammen med barn. Jeg har selv erfart andre praksiser hvor instrumenter har vært liggende framme og barn var kompetente til å bruke dem i god lek. Her tenker jeg at flere i personalet hadde kompetanse til å veilede barna hvis leken medførte uheldige samspillmønstre iht. musikk instrumenter. Gjennom musikk instrumenter fikk informantens barnegruppe noen erfaringer som ga dem nye inntrykk og forhåpentligvis mulighet til egne uttrykksformer. Informanten prøver å skape et trygt miljø hvor både voksne og barn tør å uttrykke seg. Jeg tenker at det tar tid og bygge opp et slikt trygt miljø for musikkutfoldelse. Det er heldig for denne barnegruppen at informanten blir beskrevet som en gledesspreder og har god musikkfaring. Slik jeg ser det må hun kompensere for manglende kompetanse hos sine kollegaer. Som nevnt har informanten et stort hovedansvar for musikken i barnegruppen jfr. rammeplanen. Jeg tenker det blir viktig at hun bruker sitt personale som gode støttespillere for å få gjennomført sine planer. Sæther sier at musikalsk samspill legger opp til at barn må lytte til hverandre, de må spille sammen, vente på tur, ta initiativ og kanskje får de noen gode felles musikkopplevelser. På denne måten kan musikk være en metode for å utvikle barns sosiale kompetanse (Sæther, 2014, s. 169). Dette er et viktig arbeid som krever godt team arbeid i personalgruppen.

Oppfølgingsspørsmål: *«Hvordan kan du hjelpe de voksne til å utøve musikk sammen med barn?»*

«Vi må ta utgangspunkt i at de voksne har alle ulike forutsetninger, ikke alle er komfortable med å synge, men de kan fremdeles finne andre måter og bidra til musikk i barnehagen. Min anbefaling til dem er å slippe seg løs. Selv om det kan være vanskelig. Jeg ønsker ikke å presse personalet til å gjøre noe de ikke vil. Jeg har selv syntes dette har vært vanskelig og nå kan jeg både jobbe planlagt og spontant med musikk. Det handler om å finne en måte du kan være musikalsk på, kanskje det ikke er synging, og kanskje er det nok å finne fram en høyttaler. Så lenge engasjementet er der.»

Informanten beskriver at hen leder det pedagogiske arbeidet i dette tilfelle musikk, i tråd med godt faglig skjønn. Hen nevner på at flere er ukomfortable og tør ikke å synge med barna. Informanten presser dem ikke, men veileder dem til andre musikkformer som f.eks. det å lytte til musikk. Informanten forsto at hen måtte ta utgangspunkt i hver enkelt av personalets

kompetanse og utfordre dem til og legge til rette for musikk opplevelser de selv var trygge på og hadde glede av. Jeg tenker at hele personalgruppa kan legge til rette for et personalkurs hvor de i trygge omgivelser leker med sang og musikk for å utvikle deres musiske ferdigheter, som de igjen kan dele med barn. Informanten er bevisst sitt oppdrag da hen uttrykte at pedagogen har en plikt til å tilrettelegge musikk. Sæther forteller at barnehagelæreren har et behov for å kunne utvikle sine egne musikalske ferdigheter slik at de kan føle seg trygge og komfortable i musikalske aktiviteter (Sæther, 2019, s. 65).

Vi ser utfra informantens fortelling hvor ulike forutsetninger personalet kan ha på ulike fagområder. Min informant mestret å planlegge å selv være spontant i barnegruppa, og presiserte at personalet må finne sin egen bekvemme måte. Det er spennende å lese hvordan Angelo mener hvordan vi kan arbeide med musikk. Hun viser til to innganger til å reflektere rundt hvordan vi kan arbeide med musikk i barnehagen. Den første er en didaktisk tilnærming, mens den andre er sanselig tilstedeværelse. Hun ser det slik at disse innfallsvinklene danner en fruktbar dynamikk, der refleksjonene i den ene tilnæringsmåten kan utfordres og nyanseres med støtte i refleksjon med andre. Slik jeg forstår dette, kan vi ikke velge den ene eller den andre, men være oss bevisst begge tilnæringsmåter. Slik kan vi f.eks. på avdelingsmøter reflektere over begge, og få innsikt i hvordan vi kan forberede, gjennomføre og diskutere musikkarbeid. På disse møtene har barnehagelærer et viktig ansvar av å påpeke at den viktigste ressursen for musikkarbeidet i barnehagen er menneskene som er til stede. Jeg tenker det er særdeles viktig at det faste personalet opparbeider seg slike gode forutsetninger hvor den estetiske tilnærming som fokuserer på forpliktende nærvær og sanselig tilstedeværelse blir ivarettatt av de faste i personalet, da dagsrytmen utfordres (Angelo, 2019, s. 139).

Under observasjonen min var jeg til stede da en musikkaktivitet ble presentert som en morsom lek hvor alle barn kunne velge å spinne et hjul hvor hovedgevinsten var å få synge en sang. Andregevinsten ble presentert som en risiko som var en plikt oppgave.

«Barn 1 spinner hjulet og får bjørnen sover, han inviterer med to andre barn til å leke bjørner. Alle barna synger bjørnen sover. Når bjørnene skal brøle «WÆ» og våkne, våkner barn 1 forsiktig opp med knurre-lyder mens hen krabber sint bortover til de andre barna. Dette blir utgangspunkt for lek. Den ene voksne tar tak i barnas initiativ og setter opp en bjørnefelle. Hvor informanten fanger bjørnen og får hjelp av barna til å få bjørnen til å sove igjen»

Slik fortsatte denne leken med sang og ulike drama forløp inntil den gikk inn i barneinitiert frilek som varte over tid. En avansert lek for 6 åringer som må ha vært en aktivitet bygd opp over lang tid. Alle barn var trygge og deltok på en sang som gave eller en risiko. Dette eksempelet viser kompetente barn og strukturerte tydelige informanter. Her behersker personalet en didaktisk tilnærming over tid mens de samtidig viste en estetisk tilnærming med forpliktende nærvær og sanselig tilstedeværelse. De avsluttet i en spontan lek på barnas premisser. Bjørkvold hevder at barnekulturens spontane musikkutfoldelse står mye nærmere begrepet lek, enn den tradisjonelle oppfatningen av hva musikk er. Hva vi observerer, kommer altså an på hvilke briller vi har på. Hvordan vi oppfatter disse spontane uttrykkene, er igjen avgjørende for hvordan vi møter barns kreative uttrykk (Bjørkvold, 2020).

4.2 Musikk som grunnlag for utvikling

Barns utvikling har et sentralt fokus i barnehagen. Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver; sier at barndommen har egenverdi, og at barnehagen skal ha en helhetlig tilnærming til barnas utvikling (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 10). I rammeplanen presiseres det at også alt innhold skal være allsidig, variert og tilpasset enkeltbarnet og barnegruppen (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 17). I lys av dette valgte jeg å stille informantens spørsmålet «*Hvilke erfaringer har du med at musikk har vært med å bidra til barn med særskilte behov har følt seg som en del av fellesskapet?*»

«Jeg har jobbet som spesial pedagog med ett barn på autismespekteret. Hen var sjeldent i lek med de andre barna. Vi erfarte hen var veldig glad i musikk, så vi brukte det som et grunnlag for å tilnærme oss barnet og prøve å skape et fellesskap rundt hen og den interessen hen hadde for musikk. «Bro, bro, brille» var en av musikkaktivitetene vi kanskje så mest suksess med. Da fikk hen være med å leke på samme grunnlag som resten. I ettertid pekte hen veldig ofte på høyttaleren da hen ville ta i bruk musikk»

Morten Sæther (2014) nevner Barnehagelæreren har et særlig ansvar for å kunne tilrettelegge for barns estetiske opplevelser og gjennom medvirkning stimulere til barns egne uttrykk. Jeg tenker at dette barnet hadde en stor kompetanse og glede som hen kunne dele med sin barnegruppe. Som alle andre barn har hen musisk kompetanse fra fødsel av helt fra sitt første møte med sin mor. Som Bjørkvold (2020) nevner handler det ikke om hvor fint man synger, men heller hvor viktig det er å synge for og med barn. Det er igjennom vår stemme barna får møte det sosiale liv, og sang blir derfor viktig for barns utvikling. Barnet i dette tilfelle likte musikk veldig godt og jeg antar at mammaen sang med den stemmen hun hadde.

Ved at hen får vise sin glede og kompetanse med og igjennom musikk hjelper barnehagelærer barnet til og bli positivt bekreftet og sett i barnegruppen. Dette kan gi en fellesskapsfølelse og være med å støtte hen opp til relasjonsbygging. Individuelt tilpasset musikkaktiviteter kan gi mulighet til å gi barn med særskilte behov erfaring til å uttrykke følelser. Musikk instrumenter kan også være med å gi barnet erfaringer med samhandling. Videre kan disse erfaringene være med å gi barnet spilleferdigheter slik at barna med særskilte behov også kan delta i musikalske samspill med de andre barna (Sæther, 2014, s. 301).

Det kan være gunstig med noen individuelle musikkaktiviteter for barn med særskilte behov som kan gi dem klare rammer for hva som kreves i et sosialt samspill og bli bedre kjent med musikkaktiviteter i små omgivelser. Barnet må også få mulighet til å praktisere sine ferdigheter i samvær med flere barn i gruppa. Sæther sier at musikalsk samspill legger opp til at barn må lytte til hverandre, de må spille sammen, vente på tur og ta initiativ (Sæther, 2014, s. 169). Det kreves kontinuerlig et tett samarbeid mellom hele personalgruppen for å vurdere hvor barn med særskilte behov kan inkluderes i fellesskapet. Barnehagelærer bør i godt samarbeid med spesialpedagog til enhver tid vurdere hva som er best for barnets utvikling. Samtidig må det tas i betraktning at det må legges til rette for passe utfordrerne musikkaktiviteter som kan være med å bidra til mestring og utvikling hos barnet. Som Sæther nevner kan musikalske samspill være en metode for å utvikle barns sosiale kompetanse (Sæther, 2014, s. 169). Dette støttes av Størksen som beskriver at det er i sosialt samspill med andre vi lever, lærer, kjenner tilhørighet, trives og utvikler oss. For barn er et godt samspill med andre helt avgjørende for emosjonell, språklig, motorisk og kognitiv utvikling. Dermed danner den sosiale utviklingen hos barnet også grunnlaget for utvikling innen flere andre områder (Størksen, 2018, s. 79).

Jeg fikk observere en samlingsstund som kanskje lignet mer en forestilling hvor barna fikk kle seg ut og spille karakter til kjente sanger som «Olav, kyri di er dau» og «Gustav, Gustav». I denne samlingsstunden var det spesielt et tilfelle som grep meg hvor ei jente ble lei seg og musikk ble et grunnlag for trøst og utvikling. Det jeg skrev i min løpende protokoll:

«En ansatte beveger seg bort til ei jente som gråter og trøster henne. Hun nikker med hodet og tørker tårene. Ei jente som sitter ved siden av, reiser seg og strekker ut hånda si og forteller henne noe. Jenta som gråt nikker bekræftende og tar hånda hennes. De begynner å danse sammen. Ansatte bekrefter dette med et nikk og tommel-opp.»

I dette eksempelet er den ansatte god modell i en sanselig tilstedeværelse hvor ansatte trøster et barn. Ifølge det Glaser beskriver er kognitiv utvikling hvordan menneskes tankeprosesser er oppbygd (Glaser, 2018, s. 31). Ansatte gir god adekvat respons på at jenta tok venninna med i dansen. Den ansattes positive tilbakemelding ga trolig barnet en klarere oppfatning og forståelse av situasjonen som mulig påvirket hennes atferd videre.

Jenta ved siden av observerte dette og tar hånda til jenta som var lei seg og ber henne opp til dans. Mulig denne vennlige atferd fra barnets side ville skjedd uten at den voksne hadde trøstet i forkant, men vi ser her hvor viktig barnehageansattes forpliktende nærvær er. Drugli presiserer at for å bli kjent med seg selv og utvikle empati for andre trenger barnet at omsorgspersonene tolker og forholder seg til barnet følelser. For at et barn skal oppleve emosjonell utvikling kreves det grunnleggende trygghet. Dette på grunn av tilknytningsteorien som inkluderer emosjonelle, sosiale og kognitive prosesser, og viser hvordan kjennetegn ved barnet og miljøet gjensidig virker på hverandre (Drugli, 2018, s. 49). Jenta som trøster, viser til å ha kompetent emosjonell kunnskap, da hun klarer å gjenkjenne at den andre jenta er lei seg og velger å handle på det premisset. I tillegg til at hun har kompetent emosjonsregulering da hun har evne til å regulere egne følelser på en hensiktsmessig måte i den aktuelle situasjonen. Disse egenskapene til jenta som trøster viser hennes emosjonelle kompetanse som er relatert til barns emosjonelle og sosiale utvikling og har blant annet stor betydning for kvaliteten på barnets relasjoner (Drugli, 2018, s. 54).

4.3 Musikk og det inkluderende fellesskap

I barnehagen skal alle barn kunne erfare å være betydningsfulle for fellesskapet og være i positivt samspill med barn og voksne. Barnehagen skal fremme demokrati og være et inkluderende fellesskap der alle får anledning til å ytre seg, bli hørt og delta (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 11). I lys av rammeplanen lurte jeg på om informantene har erfaring og opplevelser hvor barna kanskje har ytret at de føler seg inkludert. Jeg stilte spørsmålet «*Har du erfaringer med musikkaktiviteter som hjelper barna med å føle seg inkludert i fellesskapet?*»

«Vi har samlingsstund på starten av dagen, det er med å skape et fellesskap. I samlingsstundene våre har vi ofte «hei, hei, hei, jeg heter». Dette er noe vi har opplevd at barna gleder seg over. Vi pleier å sende rundt ett egg med ris oppi, trommer eller noe annet musisk vi har. Alle barna på småbarnsavdelingen vår klarer å riste på et egg, eller slå på trommer. Når vi har den sangaktiviteten, er vi en og samlet. Det kan være med å bidra til

barna føler seg inkludert. Barna engasjerer seg også for bukkene bruse. Noe igjen som gir oss en felles kultur som alle er kjent med, gjennom da repetisjon. Barna uavhengig av språklig bakgrunn forstår at trollet er skummelt og slemt, utfra stemningen vi setter igjennom bruken av musikk. Det gir dem alle en fellesforståelse som er med å bygge en forventning som også er et grunnlag for videre felleslek og fellesskap»

Even Ruud (2017) sier at musikken danner en ramme rundt fellesskap med jevnaldrende (Ruud, 2017, s. 186). Informanten beskriver samlingsstunden som et fast daglig ritual. Det vil si en trygg forutsigbar ramme som informanten uttrykker barna gleder seg til. I dette fellesskapet hadde de faste sanger som jeg tenker er ekstra viktig for usikre barn som trenger trygge gjenkjennende rammer for å delta i fellesskapet. Informanten viser av det jeg tolker god forståelse for at barns møte med musikk og at det er en god mulighet til å kjenne tilhørighet. Et inkluderende fellesskap handler om å føle tilhørighet jf. det rammeplanen nevner om at det må være anledning for alle til å ytre seg, bli hørt og delta. Tilhørigheten til en sosial sammenheng avgrenser og gir mening til våre relasjoner. Det å spille eller framføre musikk sammen med andre er en sterk kilde til opplevelse av nært fellesskap. For eksempel vil opplevelsen av å synge i kor gi følelsen av å bli oppslukt av noe større uten å måtte oppgi seg selv (Ruud, 2017, s. 186). Jeg vil si at sang i samlingsstund kan være et fint kor. I en musikksamling har alle barn en forutsetning for å delta. I en samlingsstund der det er lagt til rette for å bruke musikk, bør det være rom for spontane uttrykk (Sæther, 2019, s. 113). Jeg tenker at personalet med mindre musikk kompetanse kan være sterke bidragsyttere i samlingsstunden for å fange opp barn som ønsker å uttrykke seg i gruppa. Som informanten nevner så opplever barna samlingsstundene som noe de gleder seg over. Dette kan vise til at de har god emosjonell kompetanse da de uttrykker positive følelser som igjen er relatert til sosial utvikling og har stor betydning for kvaliteten på barnets relasjoner med de andre barna og voksne (Drugli, 2018, s. 54).

Her svarte informanten reflektert rundt at barnehagen skal også fremme kommunikasjon og språk, som begge er viktige forutsetninger for fellesskap rundt musikk. Ifølge rammeplanen skal personalet anerkjenne og respondere på barns ulike verbale og non-verbale uttrykk og støtte deres språkutvikling, som igjen fremmer sosial utvikling. Utfra dette tenker jeg at informanten er bevisst sin rolle som språklig og sosialt forbilde og ønsker og være lydhør i kommunikasjon og samspill med andre barn (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 19). Slik jeg ser det vil kommunikasjon og språk styrke hvordan barns møte med musikk kan bidra til et inkluderende fellesskap i barnehagen.

Jeg var interessert i å høre om informanten hadde noen andre erfaringer i henhold til barnas forskjellige forutsetninger. Jeg stilte spørsmålet *«Hvordan kan vi bruke musikk for å positivt synliggjøre forskjellighetene våre som beriker og fremmer en følelse av fellesskap?»*

«Bruk musikk fra flere kulturer. Om du er litt engasjert så kan du finne masse bra og spennende musikk fra andre kulturer. Bruk sanger med andre språk. Har du et barn med spansk bakgrunn, synliggjør språket og kulturen deres. Jeg kan selv huske når jeg gikk i barnehagen, og den følelsen jeg satt med når de spilte musikk fra meg og mine foreldres bakgrunn. Det er en slags stolthetsfølelse av å oppleve at bakgrunnen sin blir positivt synliggjort»

Her nevner informanten sine egne erfaringer av at barnehagen tok tak i og positivt synliggjorde hens bakgrunn gjennom musikk. Som Even Ruud (2017) nevner så er det å få fremhevet sin etnisitet og kultur et forsøk på å få større anerkjennelse i samfunnet (Ruud, Musikk og identitet, 2017, s. 192). Ved at barnehagen synliggjør barns kulturelle bakgrunn vil de andre barna kunne få innsikt i andre kulturer. Sang og musikk er en forholdsvis enkel måte og gjøre dette på. Sang og rytmer vil ofte fenge barna og skape følelse av samhold som videre er grunnlag for inkludering. Dette kan øke barnas forståelse for andre barn, samt ha en positiv innvirkning på barnets identitet. I informantens eksempel om seg selv sier informanten at det er en stolthetsfølelse av å bli positivt synliggjort. Vi kan tro denne stolthetsfølelsen ikke bare kom av og spille musikken, men også at barna må ha gitt en bekreftelse på at opplevelsen med musikken var god. Barna må trolig ha gitt en positiv bekreftelse på dette. Noe som igjen kan ha trygget statusen til informanten innenfor hens kulturelle bakgrunn og som sitter som et godt minne inn i voksenlivet. Som Ruud nevner kan etnisitet trygge og øke ens status og det er en binding til ens egen folkegruppe. Tilhørighet til en etnisk gruppe hjelper oss å holde ut det som oppleves som vanskelig og fremmedgjørende. Forankringen i egen gruppe gjør det lettere å mestre relasjoner til dem som er annerledes enn en selv (Ruud, Musikk og identitet, 2017, s. 192). Ved å bruke musikk fra andre kulturer vil barna kunne føle seg akseptert og godtatt. Det kan derfor tenkes at informanten ble tryggere på seg selv og sin kulturelle bakgrunn.

5.0 Oppsummering av funn

I innledningen beskrev jeg hvor viktig musikk har vært for mitt eget liv opp igjennom årene. Mange av mine musikkopplevelser har jeg delt med andre i gode fellesskap. Det har

vært en spennende reise og forske på hvordan barns møte med musikk kan bidra til et inkluderende fellesskap slik at barnehagebarna får oppleve tilhørighet slik jeg gjorde gjennom musikk. Det er en viktig ramme for læring og utvikling enten enn er liten eller stor. Jeg vil trekke frem de viktigste funn for å lykkes med et inkluderende fellesskap gjennom musikkopplevelser. Mine tolkninger og funn bygger på mine nye teoretiske kunnskaper, tolkning av intervju og observasjoner.

Det er svært viktig at personalet i barnehagen kontinuerlig bevisstgjør, bruker og utvikler sin musikk kompetanse. Barnehagelærer har et særlig ansvar til å reflektere med sitt personale hvordan de skal arbeide med musikk. De må øke kunnskap om didaktisk tilnærming og estetisk tilstedeværelse. De må ha et bevisst forhold til begge tilnæringsmetoder. Et trygt og godt personalsamarbeid krever stor takhøyde for prøving og feiling i trygge omgivelser. Lydhørhet fra de voksne blir viktig for at de kan gå inn i musikalsk fellesskap og utøve, samt leke med musikk sammen med barna.

Rutiner i pedagogisk arbeid styrker barns mestringsfølelse og utvikling. Det er viktig at personale gir positiv respons og anerkjenner barns musikalske uttrykk. Det vil styrke barns selvfølelse. Barns musiske uttrykk som rytmer melodier og toner er musiske elementer som barn vil utforske i naturlig samspill med omgivelsene og som voksne sensitivt må fange opp og respondere på. Musikken kan også være et utgangspunkt for å bygge broer mellom kulturer og feste seg som gode minner helt inn i voksenlivet.

Med kritisk blick på egen intervjuguide kunne jeg med hell hatt en innledning om hva musikk begrepet kan inneholde. Jeg ville trolig fått flere refleksjoner og nyanser på musiske elementer som eksistere i barnegruppa, som kanskje intervjuguiden ikke dekket og informanten heller ikke fikk mulighet til å fortelle om. Jeg tenker spesielt på lek det ikke er lett for oss voksne og legge merke til slikt som spontan sang der sangstrofene ofte glimter til korte utbrudd under travel lek.

Som tidligere nevnt dekker begrepet det musiske langt mer enn vårt begrep av musikk. Personalet må sørge for at leken rommer viktige elementer av bevegelse og lyd i en totalitet i et lekende spenningsfelt mellom fantasi og virkelighet. Et rikt musikktilbud og et godt leke miljø som rommer kreative uttrykk hos barn gir gode muligheter til å oppleve et inkluderende fellesskap. Det er et viktig grunnlag for barnas videre utdanningsløp hvor flere strukturer og regler kan bli dempende for kreativiteten til musiske mennesker enten man er liten eller stor.

6.0 Referanser

- Angelo, E. (2019). Hvordan arbeide med musikk? I M. Sæther, & E. Angelo, *Barnet og musikken* (ss. 136-162). Universitetsforlaget.
- Angelo, E. (2019). Hvorfor musikk? I M. Sæther, & E. Angelo, *Barnet og musikken* (ss. 117-134). Universitetsforlaget.
- Bergsland, M. D., & Jæger, H. (2022). Bacheloroppgaven. I M. D. Bergsland, & H. Jæger, *Bacheloroppgaven i barnehagelærerutdanningen* (ss. 15-50). Cappelen Damm Akademisk.
- Bjørkvold, J.-R. (2020). *Det musiske menneske*. Freidig Forlag.
- Dalland, O. (2021). *Metode og oppgaveskriving*. Gyldendal.
- Drugli, M. B. (2018). Emosjonell utvikling og tilknytning. I V. Glaser, I. Størksen, & M. Drugli, *Utvikling, lek og læring i barnehagen* (ss. 49-78). fagbokforlaget.
- Glaser, V. (2018). Ulike psykologiske retninger og perspektiver. I V. Glaser, I. Størksen, & M. Drugli, *Utvikling, lek og læring* (ss. 25-48). Fagbokforlaget.
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Rammeplan for barnehagen*. Pedlex.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju*. Gyldendal Norsk Forlag.
- Ruud, E. (1996). *Musikk og verdier*. Universitetsforlaget.
- Ruud, E. (2005). *Lydlandskap, om bruk og misbruk av musikk*. Fagbokforlaget.
- Ruud, E. (2017). *Musikk og identitet*. Universitetsforlaget.
- Størksen, I. (2018). Sosial utvikling. I V. Glaser, I. Størksen, & M. Drugli, *Utvikling, lek og læring i barnehagen* (ss. 79-105). Fagbokforlaget.
- Sæther, M. (2014). Musisering og inkludering. I P. Sjøvik, *En barnehage for alle* (ss. 282-302). Universitetsforlaget.
- Sæther, M. (2019). Det skapende barnet. I M. Sæther, & E. Angelo, *Barnet og musikken* (ss. 94-116). Universitetsforlaget.
- Sæther, M. (2019). Hva er musikk? I M. Sæther, & E. Angelo, *Barnet og musikken* (ss. 9-39). Universitetsforlaget.
- Sæther, M. (2019). Musikalsk utvikling - en helhet. I M. Sæther, & E. Angelo, *Barnet og musikken* (ss. 62-93). Universitetsforlaget.
- Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitative metoder*. Fagbokforlaget.
- Tjora, A. (2021). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. Gyldendal.
- Varkøy, Ø. (1997). *Hvorfor musikk? en musikk pedagogisk idéhistorie*. Gyldendal.

7.0 Vedlegg

7.1 Informasjon og samtykkeskjema

DronningMaudsMinne

HØGSKOLE FOR BARNEHAGELÆRERUTDANNING

Vil du delta i bachelorprosjektet

«Musikk og fellesskap»?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et bachelorprosjekt hvor formålet er å undersøke hvordan musikk i barnehagen kan være med å bidra til et inkluderende fellesskap. I dette skrevet gir jeg deg informasjon om målet for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Hovedformålet med prosjektet er for å innhente data til bacheloroppgaven min om musikk og inkluderende fellesskap. Hvor problemstilling per dags dato er; «Hvordan kan barns møte med musikk bidra til et inkluderende fellesskap i barnehagen»

I løpet av dette prosjektet håper jeg på å kunne få gjennomføre ett intervju med deg. Etterfulgt av ett par besøk på avdelingen for å observere og samle meg noen praksisfortellinger fra dere ansatte.

Før intervjuet vil jeg sende deg en intervjuguide, sånn at du er klar over hvilke spørsmål som blir stilt.

Rammene for intervjuet:

- Jeg kommer til å ha med meg en sekretær som vil være med å notere underveis.
- Intervjuet vil vare i ca. 30-45min.
- Du og barnehagen vil bli anonymisert.

Rammene for observasjonene:

- Jeg vil gjerne ha to-tre besøk på avdelingen for å observere hvordan dere jobber med musikk både i samlingsstund og ellers i hverdagen
- Hvert besøk vil vare ca. et par timer.
- Alle parter i observasjonen, inkludert barnehagen vil bli anonymisert.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Dronning Mauds Minne Høgskole for barnehagelærerutdanning er ansvarlig for prosjektet.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke ditt samtykke fram til prosjektets slutt, uten å oppgi noen grunn.

Hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålene jeg har fortalt om i dette skrivet. Jeg behandler opplysningene konfidensielt og alle navn anonymiseres.

Prosjektet skal avsluttes *28.April*

Med vennlig hilsen

Jonas Nårstad Mallouh

Veiledere: Sissel Dahlen Fjæran og Hanne Bæverfjord
Mallouh

Student: Jonas Nårstad

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Musikk og fellesskap*. Jeg samtykker til:

- å delta i *intervjuet*
- å gjennomføre *observasjon* på avdelingen

Dato: avklares imellom begge parter

Siden prosjektet ikke er behandlet av NSD, kan jeg/vi ikke innhente din underskrift.
Samtykket blir derfor gitt ved at du krysser av i boksen ovenfor.

7.2 Intervjuguide

Innledende spørsmål:

1. Hvilken utdannelse har du?
2. Hvor lenge har du jobbet i bhg/ avdelingen?

Hovedspørsmål:

1. Hvordan bruker du musikk i møte med barna i hverdagen, og har du noen praksisfortellinger eller eksempler?

2. Har du erfaringer med musikkaktiviteter som hjelper barna med å føle seg inkludert og en del av fellesskapet i barnehagen, og har du eksempler?

3. Hvordan skaper dere voksenledete musikk aktiviteter, for å fremme barns musiske inntryks- og uttrykksformer, og har du noen eksempler på dette?

4. Hvilke strategier bruker dere på avdelingen for å sikre at alle barna får muligheten til å delta i musikkaktiviteter og at alle blir lyttet til?

5. Hvordan kan musikk brukes til å bygge broer mellom barn fra forskjellige bakgrunner og med ulike erfaringer?

6. Hvilke erfaringer har du med at musikk har vært med å bidra til at barn med særskilte behov følte seg som en del av fellesskapet?

7. Hvordan kan vi bruke musikk for å positivt synliggjøre forskjellighetene våre som beriker og fremmer en følelse av fellesskap?

8. Hvordan følger dere opp barns musikk initiativet for å fremme musiske inntryks- og uttrykksformer?